

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Katılım Bankacılığı Derslerinin İslami Finans Okuryazarlık Düzeyine Etkisi: Aksaray Üniversitesi Örneği

Muhammed Hadin Öner¹

Öz

Modern anlamda dünyada ilk örneklerine 1963 yıllarına rastlanılan İslami finansın Türkiye'deki uygulamaları 1984 yılına dayanmaktadır. O tarihten bugüne kadar İslami finansın sektörden aldığı pay istenilen düzeylere ulaşamamıştır. Bu payın artması hususunda kamu otoritesinden sivil toplum kuruluşlarına kadar bütün paydaşların çabası ve isteği çok yüksek olmuştur. Üniversiteler de bu çaba içerisinde yer almış ve lisanstan doktora düzeyine, araştırma merkezlerinden çalıştaylara kadar alanla ilgili birçok çalışma yapmışlardır. Bu çalışmanın amacı Katılım Bankacılığı derslerinin öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerine ve İslami finans ekosistemine karşı farkındalıklarının ne düzeyde olduğunu araştırmaktır. Bu anlamda çalışmada Aksaray Üniversitesi Ortaköy Meslek Yüksekokulu Bankacılık ve Sigortacılık bölümünde okutulan Katılım Bankacılığı dersinin öğrencilerin İslami finans okuryazarlık ve katılım finansına yönelik algı düzeylerinde nasıl bir değişiklik ortaya çıkardığı araştırılmıştır. Çalışma kapsamında Katılım Bankacılığı dersini alan 15 öğrenciye yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bulgulara göre öğrencilerin dersi aldıktan sonraki İslami finans okuryazarlık düzeylerinde ve katılım finansı konusundaki farkındalıklarında gözle görülür bir yükselişin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Finans, İslami Finans Okuryazarlığı

JEL Sınıflandırması: G20; G21; G29

¹ Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi

E-posta: hadinoner@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7746-8865>

Atıf/Citation: Öner, M. H. (2023). Katılım Bankacılığı Derslerinin İslami Finans Okuryazarlık Düzeyine Etkisi: Aksaray Üniversitesi Örneği, *Maruf İktisat İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s.04-17.

• DOI: 10.58686/marufiktisat.1292443 • Geliş/Received - 04.05.2023 • Kabul/Accepted - 31.05.2023

The Effect of Participation Banking Courses on Islamic Finance Literacy Level: The Case of Aksaray University

Abstract

Islamic finance first emerged in the world in 1963 and started in Turkey in 1984. Since its establishment, Islamic finance has not reached the desired level. The state, civil society organizations, and other actors are making efforts to develop Islamic finance, and universities are also contributing to the field through undergraduate, graduate, doctoral, and research centers. The purpose of this study is to investigate the level of Islamic finance literacy and awareness of the Islamic finance ecosystem among students taking Participation Banking courses. Specifically, the study examines the impact of the Participation Banking course offered at Aksaray University's Ortaköy Vocational School of Banking and Insurance on students' perception of Islamic finance literacy and participation finance. The study involved semi-structured interviews with 15 students who took the Participation Banking course. The findings revealed a noticeable increase in the Islamic finance literacy levels and students' awareness of participation finance after taking the course.

Keywords: Islamic Finance, Participation Finance, Islamic Finance Literacy.

JEL Classification: G20; G21; G29

1. Giriş

Finans sektörü modern ekonomik hayatın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de son yıllarda finansal sistem derinleşmiş ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm neticesinde piyasaları doğru okumak ve sürdürülebilir kararlar vermek finans bilgi ve birikim düzeyi ile mümkün olmaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanan küresel finans krizi, Kovid-19 pandemisi ve doğal afetler gibi birçok olumsuz durum finansal okuryazarlığın fazlası ile ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanında konvansiyonel finansın tamamlayıcısı konumunda bulunan İslami finans piyasalarını doğru okumak ise İslami finans okuryazarlığı ile mümkün olmaktadır.

Finansal okuryazarlık 2000’li yılların başlarında yaygınlık kazanan bir kavram olup, finansal kaynakları doğru yönetmek için finans bilgi ve beceri düzeyinin bireylere kazandırılmasıdır (Cude, 2021: 5). Finansal okuryazarlık, insanların finansal ürünler, hizmetler ve kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarını da sağlayarak, spekülative ve riskli işlemlerden kaçınmalarına ve uzun vadeli finansal kararlar alarak hayat kalitelerini artırmalarına yardımcı olmaktadır (Huston, 2010: 296; Kaur vd., 2015: 144). İslami finans okuryazarlığı ise İslami finans ürünlerinin daha iyi anlaşılabilir hale gelmesi ve doğru finansal kararlar verebilmeyi ifade etmektedir. İslami finans okuryazarlığı kavramı henüz çok yeni olmasına rağmen, literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda İslami finans okuryazarlığı, finansal okuryazarlığın İslami prensiplerle uyumlu bir uzantısı olarak tanımlanırken, bazı kaynaklarda da kişinin İslami öğretilere uygun bir şekilde finansal kaynakları yönetme yeteneği olarak ifade edilmektedir (H. R. Abdullah & Abdul Razak, 2015: 63; M. A. Abdullah vd., 2017: 70).

İslami finansın ülkelerin finansal sistemindeki payı artarken İslami finans okuryazarlığı da ön plana çıkmaya başlamıştır. İslami Finansal Hizmetler Komitesi (IFSB)’nin 2022 raporuna göre, İslami finansın büyüklüğü 2021 yılında tahmini 3,06 trilyon ABD dolarına yükselmiştir (2020 yılında 2,75 trilyon ABD doları) (IFSB, 2022). Türkiye’de ise 2022 yılında katılım bankalarının aktif büyüklüğü 1 trilyon 187 milyar TL olup bankacılık sektöründeki payı %8’e ulaşmıştır (TKBB, 2023). İslami finansın yüksek büyüme performansının yanında akademik çalışmalarda da gözle görülür bir artış olmuştur (Shafiq, 2019).

Son yıllarda dünyada yaşanan krizlere karşı İslami finans sisteminin güçlü olması finansal piyasalarda bu sisteme olan teveccühü artmıştır (Akhtar & Jahromi, 2017; Bossman, 2021; Öner, 2022). İslami finans sektörünün büyüyerek finansal sistemde daha fazla yer almasıyla birlikte, İslami finans farkındalığı da giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, İslami finans ilkelerine uygun bir şekilde finansal sistemde yer almak isteyenlerin İslami finans hakkında bilinçlenmesi ve İslami finans yöntemleri hakkında bilgi sahibi olması, yani İslami finans farkındalığının artırılması, bu çalışmanın temel hedefini oluşturmaktadır. Bireylerin İslami finans konusundaki farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin artması ise eğitim faaliyetleri ile mümkündür. Yine bu çalışma, T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisinin 2022-2025 bütüncül dönüşüm kapsamında hazırlanmış olduğu Katılım Finans Strateji Belgesi’ndeki stratejik amaçlar ve hedefler kapsamında da yer alan İslami finans okuryazarlık düzeyine katkı sağlamayı hedeflemektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, 2022).

Bu çalışmada odak grup çalışma yoluyla 15 öğrenci ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri ve katılım finansı konusundaki farkındalıkları araştırılmıştır. Öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyini ve katılım finansı konusundaki farkındalıklarını ölçmeye yönelik oluşturulan mülakat soruları, alanında uzman akademisyenler ve sektör çalışanları

ile istişare edilerek hazırlanmıştır. Araştırma sonucuna göre Katılım Bankacılığı dersleri İslami finans okuryazarlık düzeyi ve katılım finans alanındaki farkındalığı olumlu bir şekilde etkilediği görülmüştür.

Çalışma giriş ve sonuçla birlikte dört kısımdan oluşmaktadır. Girişin devamında literatür araştırmalarına yer verilmiştir. Akabinde araştırma yöntemi ve bulguları ele alınmıştır. Son kısımda sonuç ve öneriler yer almıştır.

2. Literatür Taraması

Literatürde ağırlıklı olarak İslami finans okuryazarlığı düzeyine yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İslami finans derslerinin İslami finans okuryazarlık düzeyine etkisine yönelik sadece iki çalışma (Altundere Doğan, 2020; Er vd., 2015) göze çarpmaktadır. Literatür aşağıda özetlenmiştir:

Yeni vd. (2023), Endonezya'da 230 kişi ile yapmış oldukları anket sonuçlarına göre İslami finans okuryazarlık düzeyinin İslami bankalar üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Yuslem vd. (2023), İslami finans okuryazarlığı düzeyinde problemleri araştırmışlardır. Mülakat tekniği ile yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre İslami finans okuryazarlığı düzeyindeki en büyük problemin İslami finans alanındaki teorik bilgi eksikliğinin olduğu görülmüştür.

Saray ve Güngör (2022), Tokat iline yönelik İslami finans okuryazarlığı bilgi düzeyini araştırmışlardır. 389 kişiye yapmış oldukları anket sonuçlarına göre bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Roemanasari vd. (2022), Endonezya'daki öğrencilerin İslami finans okuryazarlığı düzeylerine yönelik bir çalışma yapmışlardır. Elde edilen 97 anket sonucuna göre İslami finans okuryazarlığının öğrencilerin finansal risk ve davranışlarını olumlu bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Qublan ve Yıldız (2022), Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) ve İslami İlimler Fakültesi'nde (İİF) okuyan 344 öğrenciye anket uygulamışlardır. Bulgulara göre öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında İİBF öğrencilerinin katılım bankacılığı bilgi düzeylerinin, İİF öğrencilerinin ise İslami finans prensiplerine yönelik bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bildirici Çalık (2021), 5 katılım bankasının 36 şubesinde çalışan 257 personelin İslami finans okuryazarlık düzeylerine yönelik bir çalışma yapmıştır. Bulgulara göre personellerin bazı alanlarda İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Kevser ve Doğan (2021), Türkiye'de bulunan bireylere yönelik 479 anket uygulamışlar ve genel olarak bireylerin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Altundere Doğan (2020), Türkiye'de üniversite okuyan öğrencilerin İslami finans okuryazarlık seviyelerine yönelik bir araştırma yapmıştır. 363 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın İslam ekonomisi ve finansı bölümünde eğitim gören öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin diğer bölümlerdeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Diñç (2020), Türkiye'de İslami finans okuryazarlık düzeyine yönelik bir araştırma yapmıştır. 3057 kişiye uygulanan anket sonuçlarına göre İslami finans okuryazarlık farkındalığının olduğu görülmüştür.

Rozikin ve Sholekhah (2020), Endonezya’da 125 kişiye anket uygulayarak İslami finans okuryazarlık seviyesini araştırmışlardır. Bulgulara göre İslami finans okuryazarlık düzeyi İslami banka tercihlerini olumlu bir şekilde etkilemektedir.

Daradkah vd. (2020), Ürdün’de yaşayan kişilerin İslami finans okuryazarlık düzeylerini araştırmışlardır. 385 kişiye uygulanan anket bulgularına göre bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.

Ulu (2019), Türkiye’de faaliyet gösteren işletme sahiplerinin İslami finans okuryazarlık seviyelerine yönelik bir araştırma yapmıştır. 16 işletme sahibi ile derinlemesine mülakat tekniğiyle yapılan araştırma bulgularına göre işletme sahiplerinin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür.

Durmuş ve Yardımcıoğlu (2018), Sakarya Üniversitesi İlahiyat fakültesinde eğitim gören öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeylerine yönelik bir araştırma yapmışlardır. 269 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Rahim vd. (2016), Malezya’da okuyan üniversite öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık seviyelerini araştırmışlardır. 200 kişiye uygulanan anket sonuçlarına göre İslami finans okuryazarlık düzeylerine yönelik farklı sonuçlara ulaşmışlardır.

Er vd. (2015), 326 üniversite öğrencisi ile yapmış oldukları anket sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu; İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, İslam iktisadı dersi alan ve katılım bankası ile işlem yapan öğrencilerin ise İslami finans okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Toraman vd. (2015), Gaziantep’teki bireylerin İslami finans okuryazarlığı düzeyine yönelik bir çalışma yapmışlardır. 539 kişiye uygulanan anket sonuçlarına göre bireylerin İslami finans okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür.

Literatür araştırmalarında genel olarak üniversite öğrencileri işletme sahipleri ve muhtelif bölgelerde yaşayan kişilere yönelik İslami finans okuryazarlığı düzeyi araştırmalarının yapıldığı göze çarpmaktadır. Katılım finans derslerini alan öğrencilerin diğer öğrencilere nazaran İslami finans okuryazarlığı düzeyine yönelik Altundere Doğan (2020) ve Er vd. (2015) çalışmaları yer almaktadır. Bu çalışma mevcut İslami finans okuryazarlığı çalışmalarından farklı olarak Katılım Bankacılığı dersini alan öğrencilerin farkındalığını mülakat tekniği ile ölçmekte ve mevcut çalışmalardan ayrılarak özgün bir değer taşımayı hedeflemektedir.

3. Araştırma Yöntemi ve Bulgular

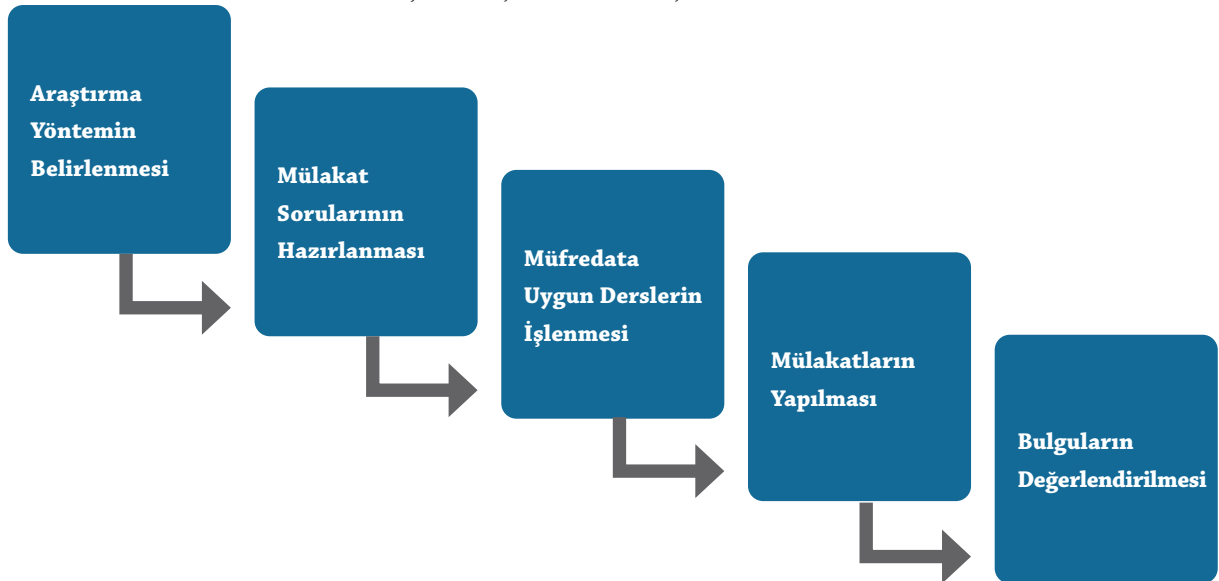
3.1. Nitel Veri Analizi

Nitel araştırma, sınırlı bilginin olduğu bir konu veya olgu hakkında daha fazla bilgi edinmek için kullanılan bir yöntem olup genellikle insanların bir konuya yönelik bakış açılarını anlamak için kullanılmaktadır (Johnson & Christensen, 2014: 33). Nitel çalışmalar doğrusal olmayan bir araştırma yaklaşımı benimser ve konuların kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını, farklı açılardan bakılmasını ve çeşitli bilgilerin bir araya getirilmesini sağlamada etkili bir yöntemdir (Neuman, 2013: 169).

Nitel araştırmalarda birçok farklı model kullanılmakta olup en sık olanları örnek olay incelemeleri, alan çalışmaları, fenomenolojik analizler, etnografik gözlemler, tarihsel araştırmalar, dayanaklı ku-ram ve eylem araştırmalarıdır. Fenomenolojik model olarak da bilinen olgubilim veya görüngubilim, algularımıza, duygularımıza ve diğerk olgulara odaklanarak özü anlamayı hedefler. Bu modelde, farkın- da olduğumuz ancak genellikle derinlemesine anlamadığımız olgular üzerine odaklanılır. Bu nedenle, fenomenolojiye “özü görme yöntemi” de denir (Şimşek, 2018: 96-97). Fenomenoloji, nitel araştırma yöntemlerinden en yaygın kullanılan modellerden olup, katılımcıların bir olguyu nasıl deneyimlediğini ve bu deneyimin nasıl anlamlandırıldığını anlamak amacıyla kullanılan bir nitel araştırma modelidir (Johnson & Christensen, 2014: 48). En yaygın kullanılan teknik ise mülakat yöntemidir (Creswell, 2014: 50). Bu modelde, araştırmacılar, katılımcıların bakış açılarını, hissettiklerini ve bir olgunun an- lamını öğrenmek için açıklayıcı hikayeler ve ifadeler toplamaktadırlar. Fenomenoloji araştırmaları, araştırmacıların bir olgunun altında yatan anlamları daha derinlemesine anlamalarına ve katılımcıla- rın deneyimlerini daha iyi kavramalarına yardımcı olmaktadır.

Bu araştırmanın konusu Katılım Bankacılığı dersini eğitimini alan öğrencilerin katılım finans ve İslami finans okuryazarlığı hakkındaki görüşlerinin ne düzeyde değiştiğini tespit etmektir. Çalışmada nitel araştırma yönteminin fenomenoloji modeli uygulanmıştır. Bu amaca yönelik ise katılımcılar ile mülakat yapılmıştır. Mülakat tekniğı ile araştırmacı, katılımcılarla birebir görüşmeler yaparak, onla- rın düşüncelerini, deneyimlerini ve davranışlarını anlamaya çalışmaktadır. Bu şekilde araştırmacılar özgürce derinlemesine araştırma yapabilmekte ve araştırdıkları konuda daha geniş bir perspektif ka- zanabilmektedir (Johnson & Christensen, 2014: 48). Ayrıca mülakat tekniğı esnek bir veri toplama yöntemi olarak araştırmacılara, araştırma süreci boyunca soruları duruma göre uygun şekilde değış- tirme ve uyarılama imkânı sunmaktadır. Bu sayede araştırmacı, katılımcıların verdiği yanıtlar doğru- lusunda araştırma sürecini yönlendirebilmekte ve daha derinlemesine bir araştırma yapabilmektedir (Sekaran & Bougie, 2016:123). Şekil 1’de araştırma sürecindeki aşamalar yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Sürecindeki Aşamalar



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada nitel veri analizi temel alınarak, 15 öğrenci ile katılım finans dersini aldıktan sonra derinlemesine mülakat görüşmesi yapılmıştır. Katılımcı öğrencilere önceden hazırlanmış çeşitli sorular yöneltilmiştir.

3.3. Araştırmanın Kısıtları

Çalışmanın örneklemini Aksaray Üniversitesi Ortaköy Meslek Yüksekokulu Bankacılık bölümünde okuyan ve Katılım Bankacılığı dersini alan öğrencilerden oluşması bu araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır. Buna ilave olarak sadece bir bölümde tek bir dersin müfredatta yer alması ve diğer bölümlerin dikkate alınmaması da önemli bir kısıt olarak ön plana çıkmaktadır.

3.4. Veri Toplama

Öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyini ölçmeye yönelik hazırlanan mülakat soruları, alanında uzman akademisyenler ve sektör çalışanları ile müzakere edilerek hazırlanmıştır. Ayrıca Aksaray Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığı'ndan onay alınmıştır (25.10.2022 tarih ve 2022/07-05 numaralı karar). Katılımcı öğrencilere derslerden önce hazırlanmış aşağıdaki sorular sorularak katılım finans ve faiz hakkındaki görüşleri alınmıştır.

- Dersleri görmeden önce bankacılık türlerinden olan katılım bankacılığını biliyor muydunuz?
- Faiz kavramı derslerden sonra size neyi anımsatıyor?
- Faizsiz işlem yapma hususunda derslerin size ne tür katkısı oldu?
- Finansal işlemlerde faizsiz enstrümanların olduğunu ne düzeyde öğrendiniz? Örnekler verebilir misiniz?
- Finansal işlemlerinde faizsiz enstrümanlara erişimde zorluk yaşayacağınızı düşünüyor musunuz?
- Daha düşük faiz ile borçlanmayı mı düşünürsünüz yoksa faizsiz enstrümanları mı tercih edersiniz?
- Hangi banka yada sigorta türünde çalışmak istersiniz ve gerekçeniz nedir?
- Katılım Bankacılığı derslerinin daha fazla olması ve toplumun her kesimine anlatılmasını düşünüyor musunuz?
- Katılım finansın yaygınlaşması için ne önerirsiniz?

3.5. Bulgular

Çalışma kapsamında Katılım Bankacılığı dersini alan toplam 25 öğrenciden 15'i ile yapılan görüşmeler neticesinde, öğrencilerin katılım finans ve İslami finans okuryazarlık farkındalıkları ölçülmüştür. Bu kısımda soru bazında aşağıdaki şekilde değerlendirme sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dersleri görmeden önce bankacılık türlerinden olan katılım bankacılığını biliyor muydunuz?

Derinlemesine mülakat kapsamında görüşme yapılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun katılım bankalarının ayrı bir bankacılık türü olduğunu bilmedikleri görülmüştür. Öğrencilerin bazıları katılım

bankalarının ismen farklı olduğunu ancak işlevsel olarak konvansiyonel bankalar ile aynı işlemleri yaptıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcı öğrenciler katılım bankaları ile konvansiyonel bankaları arasında bir farklılığın olmadığını ve hepsini banka olarak değerlendirdiklerini söylemişlerdir.

Faiz kavramı derslerden sonra size neyi anımsatıyor?

Katılımcıların büyük çoğunluğu faizin İslam dininde haram olduğu hususunda görüş bildirmişlerdir. Yapılan araştırmalarda da toplumun dini gerekçelerden dolayı faiz hassasiyetlerinin yüksek olduğu görülmüştür (Dinç, 2020). Bu husus katılımcıların faize karşı mesafeli olduklarını ancak katılım finans konusunda bilgi düzeylerinin eksik olması nedeniyle faizsiz işlem yapmaktan uzak olduklarını göstermiştir. Yine derslerde bahsedilen ayetlerde faizin haram olduğu ve faiz yiyenlerin Allah tarafından cezalandırılacağı (Bakara Suresi, 2/275-276) vurgulanması öğrencilerin bu farkındalıklarını arttırmıştır.

Faizsiz işlem yapma hususunda derslerin size ne tür katkısı oldu?

Katılımcı öğrenciler alınan dersler neticesinde faizin finansal piyasalarda ayırt edici bir unsur olduğunu ve faize karşı alternatif olan katılım finans piyasasının varlığından haberdar olduklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin İslami finans piyasalarının, faizsiz finans prensiplerine dayalı olarak yapılan finansal işlemler olduğuna dair bilgi sahibi oldukları, bu sayede faizli finansal araçlar yerine faizsiz finansal araçları tercih etme eğiliminde oldukları görülmüştür.

Finansal işlemlerde faizsiz enstrümanların olduğunu ne düzeyde öğrendiniz? Örnekler verebilir misiniz?

Katılımcıların büyük kısmı finansal işlemlerde faizsiz enstrümanlardan habersiz olduklarını dile getirmişlerdir. Fon toplama, fon kullandırma ve bankacılık hizmetlerinde bankacılık sisteminin tamamen faizli bir sistem üzerinde inşa edildiğini düşünmüşlerdir. Ancak derslerden sonra katılım finans sisteminin faizsiz prensipler ile çalıştığına ikna olduklarını belirtmişlerdir. Örneğin tüm kredi süreçlerinde katılım bankalarının gerçek ticarete dayanan bir sistem üzerinden yürüdüğünü, birikimlerin kar-zarar hesaplarında değerlendirildiğini ve buna benzer faizden uzak bir mekanizmanın olduğunu söylemişlerdir.

Finansal işlemlerde faizsiz enstrümanlara erişimde zorluk yaşayacağınızı düşünüyor musunuz?

Katılımcılar derslerden önce sistemi bilmedikleri için ve finansal sistemin faizli bir mekanizma üzerine kurulduğundan dolayı faizsiz enstrümanlara ulaşmakta zorluklar yaşayabileceklerini düşünmüşlerdir. Ancak derslerden sonra katılımcıların tamamı faizsiz enstrümanlara erişimde herhangi bir zorlukla karşılaşmayacaklarını beyan etmişlerdir. Çünkü dersler ile faizsiz finans kuruluşlarını, enstrümanlarını ve bu kuruluşlar ile ürünlere nasıl ulaşacaklarını öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Yine finansal teknolojik yatırımların artmasıyla birlikte finansal işlemlerin tamamını sanal ortamlarda yapabileceklerini beyan etmişlerdir. Örneğin katılım bankalarından hesap açmanın ya da katılım sigorta şirketlerinden poliçe satın almanın şubelere gitmeden de mümkün olacağını farkına varıldığı ifade edilmiştir.

Daha düşük faiz ile borçlanmayı mı düşünürsünüz yoksa faizsiz enstrümanları mı tercih edersiniz?

Katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeylerinin ve faizsiz finansa karşı hassasiyetlerinin ölçüldüğü bu soruda katılımcılardan sadece iki kişi borçlanma maliyeti nerede düşükse onu tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ile derslerden sonra faize karşı bakış açılarının değiştiğini ve derslerden sonra kesinlikle faizsiz enstrümanları tercih edeceklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılar düşük faizli borçlanmanın her ne kadar cazip olduğunu düşünseler bile katılım finans konusundaki hassasiyetlerinin yüksek olması sebebiyle faizsiz enstrümanları kullanma noktasında bilinçli kararlar verebilecekleri düşünülebilmektedir.

Hangi banka yada sigorta türünde çalışmak istersiniz ve gerekçeniz nedir?

Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu derslerden önce özellikle büyük banka ve sigorta şirketlerinde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. 2 katılımcı dışında diğer öğrenciler kesinlikle katılım bankaları ve katılım sigorta şirketlerinde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. İlave olarak öğrenciler konvansiyonel banka ve sigorta şirketlerinde maaş farkı olsa bile bu hususun belirleyici olmayacağını ve faizsizlik hassasiyeti ile katılım finans sektöründe çalışmak isteyeceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle dini inançlarının maddi kaygıların önüne geçtiğini belirtmişlerdir.

Katılım Bankacılığı derslerinin daha fazla olması ve toplumun her kesimine anlatılmasını düşünüyor musunuz?

Katılımcılar derslerden sonra katılım finansın Türkiye’de ve dünyadaki giderek büyüyen bir alan olduğunu ve bu nedenle de katılım finansına ilgi duyan herkesin bu hususta bilgi sahibi olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sadece Katılım Bankacılığı derslerinin tek başına insanların İslami finans okuryazarlık düzeyinin artması ve katılım finansına olan ilginin yükselmesi için yeterli olmayacağını belirtmişlerdir. Bu derslerin yanında farklı bölüm ve üniversitelerde farklı derslerin verilmesi, İslami finans okuryazarlık seminerleri ve eğitimlerinin yapılması, katılım finansına dair tanıtım ve reklam faaliyetlerinin yapılmasıyla daha fazla bireyin katılım finans ekosisteminden faydalanabileceğini söylemişlerdir.

Katılım finansın yaygınlaşması için ne önerirsiniz?

Katılımcı öğrenciler, katılım finansın daha fazla yaygınlaşması için öncelikle bilinirlik ve farkındalığın ön planda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenciler dersleri almadan önce katılım finansın işleyişini ve katılım finans ekosistemini tam anlamıyla bilmediklerini ve birçok kişinin de katılım finansı hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun için öncelikle Katılım Bankacılığı derslerini aldıktan sonraki İslami finans okuryazarlık düzeylerindeki ve faize karşı bakış açılarındaki değişiklik yaşadıkları gibi toplumun da İslami finans okuryazarlık düzeylerinin ve farkındalıklarının arttırılmasına yönelik eğitim faaliyetleri, seminerler, konferanslar ve tanıtım kampanyalarının düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında katılım bankalarının ünvanlarında banka isminin geçmesi konvansiyonel bankalar ile aynı işlevleri yürüttüklerini ve farklı isimlendirme ile faaliyetlerini sürdürmelerinin farkındalığı arttıracağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Bütün bu değerlendirmeler dikkate alındığında katılım finans derslerinin öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeylerini ve faize karşı bakış açılarını olumlu bir şekilde etkilediğini göstermektedir. İ-

4. Sonuç

İslami finans okuryazarlığı, bireylerin faizsiz finans tercihlerinde doğru ve sürdürülebilir kararlar vermeleri hususundaki bilgi, beceri ve inançlar bütünüdür. İslami finans okuryazarlığı katılım finansın konvansiyonel finanstan aldığı payın artmasıyla birlikte ön plana çıkmaktadır. Yapılan ulusal ve uluslararası akademik çalışmalarda ise bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin halen düşük olduğu görülmektedir. Bu anlamda İslami finansal okuryazarlık düzeyine eğitimlerin olumlu katkı sağladığını gösterir nitelikteki bu çalışma alana özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışma kapsamında Katılım Bankacılığı dersini alan öğrenciler ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat sonucunda elde edilen verilerin nitel analizleri sonucunda, Katılım Bankacılığı dersinin öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri ile katılım finans farkındalıklarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Buna ek olarak öğrencilerin Katılım Bankacılığı dersi gibi katılım finans ekosistemine yönelik derslerin müfredata ilave edilmesinin önemli olacağı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen verilere göre katılım finans eğitimi neticesinde öğrencilerin faize karşı olan mevcut hassasiyetlerinin eyleme dönüştüğü ve katılım finans ekosistemine yönelik bilgi düzeylerindeki eksikliklerin giderildiği tespit edilmiştir. Özellikle katılım finans dersinden önceki hassasiyetleri ile dersler sonrasında bilgi düzeylerinin artmasına bağlı olarak faize karşı gösterdikleri hassasiyetlerinde gözle görülür bir artışın olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma bulguları göstermektedir ki Katılım Bankacılığı derslerinin öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyine çok ciddi katkı sağlamıştır. Literatürde yer alan çalışmalarda da (Altundere Doğan, 2020; Er vd., 2015) benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Yapılan çalışma neticesinde öğrencilerin ifade ettikleri veriler ışığında katılım finansın gelişimi hususunda birçok öneride bulunmak mümkündür. Katılım finansın gelişimi, bu tür dersler ile erken dönemde karşılaşılan öğrencilerin katılım finans farkındalığının artması ve faize karşı reaksiyon göstermesi açısından önemlidir. Bu bakımdan tüm üniversitelerde katılım finans dersleri müfredatlara eklenerek öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri ile katılım finansla olan farkındalıklarının artması sağlanabilir.

Sonuç olarak Türkiye'deki katılım finans ekosisteminin daha bilinir ve yaygın hale gelmesi için iki temel faktör ön plana çıkmaktadır: İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi ve eğitim faaliyetlerinin artması. İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi, insanların İslami finansal konulara ilişkin bilgilerinin artmasıyla gerçekleşmektedir. Bu husus ise eğitim faaliyetleri gibi çeşitli yöntemlerle mümkündür. Bu çalışmada olduğu gibi, eğitim faaliyetleri yoluyla İslami finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması, katılım finans ekosisteminin Türkiye'deki bilinirliğinin ve kullanımının artmasına katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca bu çalışma T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi 2022-2025 bütüncül dönüşüm kapsamında Katılım Finans Strateji Belgesi'ndeki stratejik amaçları ve hedefleri bağlamında katılım finans okuryazarlığının nerede olduğuna dair taraflara fikir sunmaktadır.

Bu araştırmanın en önemli kısıtlarından biri örneklemin sadece Aksaray Üniversitesi Ortaköy Meslek Yüksekokulu Bankacılık bölümünde okuyan ve Katılım Bankacılığı dersini alan öğrencilerden oluşmasıdır. Ayrıca, sadece bir bölümde okutulan tek dersten müteşekkil Katılım Bankacılığı dersinin dikkate alınması da önemli kısıtlardan biridir. Bu durum, araştırmanın sonuçlarının genelleştirilmesini sınırlandıran bir kısıt olarak öne çıkmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, daha fazla katılım finans dersleri ile daha fazla bölümün dikkate alınarak verilerin toplanması, bu tür derslere katılımın ne düzeyde olduğunu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Böylelikle, daha geniş bir örnekleme daha kapsamlı bir araştırma yapılabilecek ve sonuçlar daha anlamlı hale getirilebilecektir.

Kaynakça

- Abdullah, H. R., & Abdul Razak, A. L. H. (2015). *Exploratory Research into Islamic Financial Literacy in Brunei Darussalam*. International Centre for Education in Islamic Finance. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4815.1765>
- Abdullah, M. A., Wahab, S. N. A. A., Sabar, S., & Abu, F. (2017). Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 5(2), 67-76. <https://doi.org/10.24191/jeeir.v5i2.8805>
- Akhtar, S., & Jahromi, M. (2017). Impact of the Global Financial Crisis on Islamic and Conventional Stocks and Bonds. *Accounting & Finance*, 57(3), 623-655. <https://doi.org/10.1111/acfi.12136>
- Altundere Doğan, M. B. (2020). İslami Finans Okuryazarlığı ve Finansal Tercihlere Etkisi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 14(1), 69-98. <https://doi.org/10.46520/bddkdergisi.789957>
- Bildirici Çalık, E. (2021). Katılım Bankası Personelinin İslami Finansal Bilgi Düzeyinin ve Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 361-392.
- Bossmann, A. (2021). Information Flow from COVID-19 Pandemic to Islamic and Conventional Equities: An ICEEMDAN-Induced Transfer Entropy Analysis. *Complexity*, 2021, 1-20.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. California: SAGE.
- Cude, B. J. (2021). "Defining Financial Literacy" in: G. Nicolini & B. J. Cude (Ed.), *The Routledge Handbook of Financial Literacy* (ss. 5-17). Oxfordshire: Routledge.
- Daradkah, D., Aldaher, A., & Shinaq, R. (2020). Islamic Financial Literacy: Evidence from Jordan. *Journal Transition Studies Review*, 27(2), 131-145. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-27-2-009>
- Diñç, Y. (2020). *Faizsiz Finans Okuryazarlık Araştırma Raporu*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi & Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Durmuş, M. E., & Yardımcıoğlu, F. (2018). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-183.
- Er, B., Mutlu, M., & Şahin, Y. (2015). *Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma*. International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF) 2015 Proceedings Volume II.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- IFSB. (2022). *Islamic Financial Services Industry Stability Report 2022*. İslami Finansal Hizmetler Komitesi.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Eğitim Araştırmaları: Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.

Kaur, M., Vohra, T., & Arora, A. (2015). Financial Literacy Among University Students: A Study Of Guru Nanak Dev University, Amritsar, Punjab. *Asia-Pacific Journal of Management Research and Innovation*, 11(2), 143-152. <https://doi.org/10.1177/2319510X15576178>

Kevser, M., & Doğan, M. (2021). Islamic Financial Literacy and Its Determinants: A Field Study On Turkey. *Journal Transition Studies Review*, 28(1), 91-120. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-28-1-008>

Neuman, W. L. (2013). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Essex: Pearson Education.

Öner, M. H. (2022). *Güçlü Yönleriyle Katılım Bankacılığı*. Ankara: Özgür Yayınları.

Qublan, A. I. M. A., & Yıldız, M. (2022). Determining The Level Of Islamic Finance Literacy: A Research On FEAS And FIS Students. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 500-515.

Rahim, S. H. A., Rashid, R. A., & Hamed, A. B. (2016). Islamic Financial Literacy and its Determinants among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(S7), 32-35.

Roemanasari, F., Sabela, J., & Rusgianto, S. (2022). Islamic Financial Literacy and Financial Behavior on Investment Intention. *Jurnal Ilmu Ekonomi Terapan*, 7(2), 239-250. <https://doi.org/10.20473/jiet.v7i2.40679>

Rozikin, A. Z., & Sholekhah, I. (2020). Islamic Financial Literacy, Promotion, And Brand Image Towards Saving Intention In Sharia Bank. *Iqtishadia*, 13(1), 95-106. <https://doi.org/10.21043/iqtishadia.v13i1.6489>

Saray, Ö., & Güngör, S. (2022). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Tokat İli Üzerine Bir Alan Araştırması. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 54, 309-333. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1097723>

Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research Methods For Business: A Skill Building Approach*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Shafiq, A. (2019). A Review of Journals and Publishing houses in The Field of Islamic Economics and Finance. *IKAM Reports*.

Şimşek, A. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Toraman, C., Ata, H. A., & Buğan, M. F. (2015). İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), 761-779. <https://doi.org/10.21547/jss.256749>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi (2022), Erişim: 10.04.2023, <https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/2022-10/cumhurbaskanligi-finans-ofisi-katilim-finans-strateji-belgesi.pdf>

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2023), Erişim: 25.04.2023, <https://veripetegi.tkbb.org.tr/>

Ulu, K. (2019). *Türkiye’de İslami Finans Okuryazarlığı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yeni, F., Mulyani, S. R., & Susriyanti, S. (2023). Islamic Financial Literacy, Spiritual Intelligence, Public Perception and Behaviour on Public Interest in Islamic Banking Services. *Cogent Economics & Finance*, 11(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2175470>

Yuslem, N., Nurhayati, N., & Hasibuan, A. F. H. (2023). Analysis of the Problems of Islamic Financial Literacy for Muslim Scholars. *Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam*, 9(1), 45-61. <https://doi.org/10.20885/JEKI.vol9.iss1.art4>.